

Společné stanovisko ve věci Kontrolního závěru Nejvyššího kontrolního úřadu z kontrolní akce č. 24/17 „Peněžní prostředky určené na účelovou podporu výzkumu, vývoje a inovací prostřednictvím rozpočtových kapitol Grantová agentura České republiky a Technologická agentura České republiky“

1. Úvod

Vážená paní vrchní ředitelko,

v návaznosti na Vaši žádost o vyjádření ke kontrolním závěru Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ) ve věci „Peněžní prostředky určené na účelovou podporu výzkumu, vývoje a inovací prostřednictvím rozpočtových kapitol Grantová agentura České republiky a Technologická agentura České republiky“ si Vám dovoluujeme zaslat následující vyjádření.

Grantová agentura České republiky (GA ČR) a Technologická agentura České republiky (TA ČR) vítají provedenou kontrolu, analyzovaly výsledky kontroly NKÚ a dle pokynu připravily opatření vyplývající ze závěrů kontroly. Z výsledků vyplývá, že obě agentury vybírají projekty transparentně dle předem stanovených kritérií a na základě hodnocení nezávislých expertních posudků, že jejich informační systémy průběžně snižují administrativní náročnost a také že provozní náklady agentur jsou stabilní a nižší než provozní náklady obdobných agentur v zahraničí. Zároveň však považujeme za nezbytné uvést některé skutečnosti, které doplňují kontext celého ekosystému veřejné podpory VaVal a často jsou mimo reálné kompetence obou agentur.

2. Hlavní zjištění z kontroly

2.1. Podpora zaměřená na aktuální potřeby společnosti je nedostatečná

Zjištění

GA ČR každý rok rozdělí přes 4 mld. Kč na podporu základního výzkumu napříč všemi vědními obory. Nepodporuje však cíleně tzv. orientovaný základní výzkum, který by se zabýval aktuálními strategickými potřebami a byl následně využitelný v aplikovaném výzkumu. Na tento nedostatek upozorňoval NKÚ již v roce 2017.

Základní výzkum, který se zaměřuje na aktuální problémy a potřeby společnosti, by mohl odpovědět na důležité otázky při řešení současných nebo budoucích problémů. GA ČR si uvědomuje význam takto orientovaného výzkumu a zahrнула ho do své koncepce pro období po roce 20213. Přitom na potřebu orientovat část podpory základního výzkumu upozorňoval NKÚ již v roce 2017 v kontrolním závěru kontrolní akce č. 16/19. Až v roce 2021 tak GA ČR vytvořila podmínky pro podporu projektů zaměřených na urgentní problémy, ale zatím nevyhlásila veřejnou soutěž, která by tyto projekty podpořila. Není ani zřejmé, kdy a na základě jakého podnětu tak učiní. Ani přes zřejmý potenciál orientovaného základního výzkumu GA ČR tento druh výzkumu nepodpořila.

Vyjádření

Posláním GA ČR je podporovat celou šíři základního výzkumu, a to napříč všemi vědními obory. Současně si však plně uvědomujeme důležitost orientovaného základního výzkumu, který může přispět k řešení aktuálních strategických potřeb společnosti a vytvořit most mezi základním a aplikovaným výzkumem.

V rámci opatření k nápravě ke kontrole 16/19 z roku 2017 GA ČR vytvořila podmínky k posílení směřování podpory projektům, které se přihlásily k cílům Národních priorit výzkumu, vývoje a inovací, a to v rámci všech skupin grantových projektů. V budoucnu bude GA ČR usilovat, aby minimálně 2/3 účelové podpory směřovaly do projektů, které spadají do oblastí definovaných v Národních prioritách orientovaného výzkumu. Přitom považujeme za nezbytné podporovat i širší spektrum témat, protože právě rozmanitost základního výzkumu umožňuje reagovat na nepředvídané výzvy, rozvíjí nové směry poznání a buduje kapacity nezbytné pro budoucí rozvoj. Často vede také k objevům, které nelze předem plánovat, avšak mají zásadní dopad na společnost i hospodářství.

V minulých letech byla připravena a schválena skupina grantových projektů orientovaného základního výzkumu. Její plné spuštění bylo bohužel dosud limitováno absencí vyčleněných prostředků ze státního rozpočtu. Přesto GA ČR již v návrhu rozpočtu usiluje o navýšení prostředků pro vyhlášení této soutěže. Současně GA ČR letos připravila novou skupinu grantových projektů **Proof of Concept**, která má za cíl pomoci projektům základního výzkumu rozvinout jejich aplikační potenciál. Předpokládáme, že i tento krok přispěje k tomu, aby výsledky základního výzkumu měly širší společenské a hospodářské uplatnění.

GA ČR tak postupně vytváří podmínky, aby se podpora základního výzkumu ještě více přiblížila potřebám společnosti a zároveň zachovala svou nezastupitelnou roli při rozvoji vědění a budoucích kapacit.

2.2. Snižující se zapojení soukromého sektoru

Zjištění

Rozpočet TA ČR se mezi lety 2017 a 2023 zvýšil z necelých 3 mld. Kč na téměř 6 mld. Kč. Objem soukromých zdrojů ve veřejném výzkumu rostl pomaleji než objem prostředků, které poskytla TA ČR. To vedlo k poklesu účasti soukromého sektoru na financování projektů. Ačkoliv se TA ČR snaží podporovat projekty, které mají praktické využití a zvyšují spolupráci mezi těmito sektory, míra finančního zapojení soukromého sektoru se snížila z 32 % v roce 2017 na 23 % v roce 2023.

Vyjádření

V souladu se závěry NKÚ zaměřuje TA ČR podporu na výzkum a vývoj ve veřejném zájmu, který směřuje do oblastí, které stát definuje ve svých strategiích a koncepcích a vláda ve svých rozhodnutích. To má samozřejmě za dopad, že se zvyšuje podíl podpořených výzkumných organizací, a tedy i prostředků hrazených ze státního rozpočtu na řešení těchto projektů.

Platí však, že se na jejich řešení významně podílí také soukromý sektor. Jedná se například o projekty typu Národní centra kompetence – rozsáhlá konsorcia výzkumných organizací a podniků, která se zabývají výzkumem a vývojem ve strategických oblastech. Dále o projekty dlouhodobého výzkumu financovaných z programů jako je THÉTA 2, Prostředí pro život 2, Doprava 2030, kdy jednotlivá ministerstva definují strategická zaměření jednotlivých veřejných soutěží. V neposlední řadě TA ČR administruje Program BETA3 na podporu aplikovaného výzkumu pro potřeby veřejné správy. Do řešení všech těchto projektů je zapojen také soukromý sektor. Zapojení soukromého sektoru tak nelze měřit pouze jeho podílem na financování jednotlivých kolaborativních projektů bez širšího pohledu na celý ekosystém.

Co považujeme za důležitější je uvést, že primárně se v předchozích letech TA ČR snažila rozhybat podnikový sektor investicemi do výzkumu, vývoje a inovací, a to formou spolupráce s výzkumnými organizacemi. To ostatně nepřímo dokládá i fakt, že podnikový sektor v kontrolovaném období významně posílil investice do výzkumu a vývoje (viz tab. 1). Výdaje podnikového sektoru rostly především po roce 2020 výrazně rychleji než výdaje z veřejných rozpočtů. V tom spatřujeme i vliv TA ČR. Podniky zjistily, že spolupráce s výzkumnými organizacemi má své přínosy a že se jim investice do VaVal financovaných pouze z vlastních zdrojů v budoucnosti vyplácí.

Na závěr uvádíme, že se TA ČR i GA ČR stále více zaměřují na problémy a potřeby společnosti jako celku a snaží se spíše soustředit na řešení tzv. systémových opatření, tedy zásadních nedostatků, které domácí systém VaVal dlouhodobě vykazuje.

Návrh opatření

- Disponovat relevantními informacemi o potřebách obou sektorů (podnikového a výzkumného), pokračovat v analytické činnosti a evaluaci nástrojů podpory.
- Zaměřit se více na uplatnění výsledků výzkumu v praxi, více komunikovat s realizátory podpořených projektů ve smyslu podpory uplatnění výsledků a jejich propojování.
- Pokračovat v intervencích, které mají za cíl propojovat podniky a výzkumné organizace pomocí specificky zaměřených intervencí, které lépe cílí na řešení jasně definovaných systémových nedostatků.
- Vytvořit nové formy podpory, které rozšíří portfolio nástrojů, které budou vhodněji reagovat na potřeby obou sektorů při vzájemné spolupráci a využít možnosti finančních nástrojů.
- Významně posílit personální obsazení agentury odborníky na problematiku realizace projektů a evaluaci nástrojů podpory.

Tab. 1: Výdaje na VaV podle zdrojů jejich financování, index

ČSÚ	Řetězový index		2017/2016	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021	2023/2022
	Podnikové		111,7	111,3	108,0	102,1	110,2	112,2	107,2
	Veřejné		113,9	117,2	109,6	100,4	104,3	104,4	100,5

Zdroj dat: ČSÚ 2025

2.3. Růst počtu aplikovaných výsledků, pokles počtu patentů

Zjištění

Přestože u příjemců TA ČR roste počet aplikovaných výsledků, počet patentů naopak klesá. Přitom právě patenty jsou klíčovým nástrojem k ochraně výsledků výzkumu a umožňují jejich zhodnocení. Česká republika dlouhodobě dosahuje v počtu patentových přihlášek poloviny průměru Evropské unie.

Vyjádření

Snižující se podíl patentové ochrany v projektech podpořených TA ČR je nutné dát do souvislosti s probíhajícími strukturálními změnami v mezinárodním i českém inovačním ekosystému. Ve stejném období dochází k poklesu patentové aktivity v Česku plošně. Za prvé se jednoznačně projevil pokles významu uměle vytvořeného systému patentové ochrany, který souvisel pouze a především s institucionální podporou, která byla přerozdělována pomocí tzv. „kafemlejnku“ (vznikaly patenty bez reálné představy o jejich dalším využití jen jako podmínka splnění dotace). Současně se i v celosvětovém a evropském kontextu upouští od důrazu na patentování a například rámcový program EK Horizont Evropa i z důvodu nejrůznějších cest uplatnění výsledků zavedl pojem „zhodnocování znalostí“. Další významné strukturální důvody můžeme identifikovat například v analýzách, které TA ČR provádí. Z nich mimo jiné vyplývá, že část know-how od českých původců je následně patentována v zahraničí. Dále, Česko jako celek, vykazuje přetrvávající nedostatky v oblasti podpory zhodnocování znalostí, ať už nedostatkem odborníků, nízkou prioritou těchto aktivit v rámci veřejného výzkumného prostředí, či nedostatečným důrazem v průběhu vzdělávání apod. Většina těchto problémů je však mimo dosah TA ČR a změna je možná pouze v úzké kooperaci s dalšími aktéry v systému.

Návrh opatření

- Vytvořit, doplnit a využívat intervence zaměřené na zvýšení motivace a kultivace výzkumníků a výzkumných organizací provádět efektivní ochranu duševního vlastnictví, včetně zakládání nových podniků (např. formou podpory tzv. Proof of Concept aktivit, zakládání společností založených na know-how pocházejícího z výzkumných organizací, rozšířením uznatelnosti nákladů na činnosti souvisejícími se zhodnocováním poznatků apod.).
- Úzce spolupracovat s dalšími poskytovateli podpory a aktéry v systému podpory VaVal v Česku.

2.4. Reforma systému VaVal přinesla pouze částečné zjednodušení

Zjištění

Jedním z důvodů zřízení TA ČR byla koncentrace administrace programů účelové podpory většiny poskytovatelů, což by její poskytování zlevnilo a zjednodušilo. NKÚ upozorňuje, že z původních 22 institucí poskytujících tuto podporu se snížil jejich počet na dnešních devět. NKÚ přitom kontrolou ověřil, že TA ČR disponuje potřebným know-how a vhodným informačním systémem, který umožňuje efektivní administraci programů a projektů pro další poskytovatele a současně snížit náklady na poskytování této podpory.

Vyjádření

Agentury vítají toto zjištění, které je v souladu se závěry mnohých domácích a mezinárodních analýz systému podpory VaVal v Česku. Zjištění podtrhuje dlouhodobou snahu TA ČR konsolidovat programy účelové podpory aplikovaného výzkumu v Česku a sjednocovat podmínky pro uchazeče.

Vlastní řešení tohoto problému je však mimo možnosti obou agentur. Obě agentury jsou vládními agenturami, podléhají tak vládě jako celku a naplňují a realizují národní, či resortní strategické dokumenty. Nadto nedisponují zákonnou iniciativou. Je na politickém rozhodnutí založeném na důkazech, jak systém podpory VaVal v tomto směru dále rozvíjet.

Návrh opatření

- Pokračovat v rozvoji informačního systému SISTA tak, aby umožňoval snadné využití ostatními poskytovateli a zajistil tak jednotné prostředí.
- V rámci přípravy implementace nového zákona č. 328/2025 Sb. sjednotit přístupy poskytovatelů účelové podpory.
- Pokračovat v činnosti tzv. komunikačně metodické platformy poskytovatelů účelové podpory (Úřad vlády ČR), která se snaží dále sjednocovat a přibližovat postupy a výklady jednotlivých poskytovatelů.

2.5. Nedostatečná spolupráce mezi agenturami

Zjištění

Přestože GA ČR a TA ČR deklarují nutnost propojení základního a aplikovaného výzkumu, konkrétní kroky v tomto směru neudělaly. A to přesto, že NKÚ na tento problém upozornil již v roce 2017. V roce 2018 podepsaly memorandum o spolupráci a vytvořily pracovní skupinu, která měla hledat způsoby, jak tyto oblasti propojit. Agentury do ukončení kontroly však žádných konkrétních výsledků nedosáhly. Vytvoření efektivního systému spolupráce by mohlo podpořit inovace a zvýšit konkurenceschopnost České republiky na mezinárodní úrovni.

Vyjádření

GA ČR i TA ČR dlouhodobě považují propojení základního a aplikovaného výzkumu za důležité a shodují se, že úzká spolupráce mezi oběma agenturami může významně přispět k lepšímu využití výsledků výzkumu a k posílení inovační výkonnosti České republiky.

V minulosti byla zahájena řada kroků – obě agentury podepsaly memorandum o spolupráci, byla ustavena pracovní skupina a probíhaly diskuse o možnostech společných programů či o bonifikaci projektů s aplikačním potenciálem. Přesto si uvědomujeme, že tyto aktivity zatím nevedly k dostatečně viditelným výsledkům.

Návrh opatření

Nadále podnikáme kroky k prohloubení spolupráce. GA ČR a TA ČR se dohodly na znovuoobnovení společné pracovní skupiny, která bude platformou pro výměnu zkušeností a hledání konkrétních řešení. V rámci této skupiny chceme dále rozpracovat:

- zavedení pravidelných společných setkání předsednictev obou agentur GA ČR a TA ČR,
- společný přístup k výkladu a implementaci nové legislativy v oblasti veřejnoprávních smluv a podpory výzkumu,
- obnovit sdílení dat o úspěšně řešených projektech GA ČR s aplikačním potenciálem,
- diskusi o společném programu, který by mohl vzniknout v návaznosti na přijatý nový zákon o výzkumu, vývoji a inovacích.

Jako konkrétní krok směrem k lepšímu propojení aktivit obou agentur uvádíme připravovanou soutěž **Proof of Concept** GA ČR, při níž budou využity zkušenosti TA ČR s

programy na podporu transferu výsledků do praxe. Tento typ aktivity vnímáme jako příležitost, jak prakticky propojit síly a umožnit rychlejší přenos poznatků základního výzkumu do aplikovaného prostředí.

2.6. Kvalita základního výzkumu roste, ale pomalu

Zjištění

GA ČR od roku 2018 navyšuje financování základního výzkumu, v roce 2023 činila tato částka přes 4,5 mld. Kč. Počet podpořených projektů GA ČR klesá a jejich průměrná cena roste. GA ČR to vysvětluje důrazem na kvalitu vybíraných projektů a zvyšováním cenové hladiny. Kvalita skutečně roste, ale pomalu. Od roku 2019 se podíl článků financovaných GA ČR, které se zařadily mezi 10 % nejcitovanějších publikací na světě, zvýšil z 8,48 na 8,93 v roce 2023. NKÚ zároveň konstatuje, že GA ČR si pro hodnocení dopadů její podpory sice stanovila hodnoticí indikátory, ale nenastavila konkrétní cílové hodnoty těchto indikátorů. To komplikuje vyhodnocování toho, jaký přínos pro řešení daných problémů tato podpora má.

Vyjádření

NKÚ správně konstatuje, že kvalita výsledků podporovaných GA ČR roste, přestože pozvolně. Tento trend je však nutné zasadit do kontextu finančních možností agentury. Od roku 2018 do roku 2023 se sice nominální rozpočet GA ČR zvýšil o 7,6 %, avšak kumulativní inflace ve stejném období dosáhla 40,3 %. Reálně tedy rozpočet agentury výrazně klesl. Tento pokles pokračoval i v roce 2024 a ještě větší pokles rozpočtu agentury čeká v případě schválení rozpočtového výhledu na roku 2027 a 2028 navrhovaném Ministerstvem financí 31. 8. 2025.

Pokles rozpočtu se projevil také na celkovém počtu financovaných projektů – který u stěžejní skupiny standardních grantových projektů mezi roky 2018 a 2023 klesl z 1755 na 1384 (tj. o více než pětinu). V současné době u některých soutěží identifikujeme nemožnost financovat až polovinu projektů, které by však díky své vysoké kvalitě významně přispěly ke kvalitě základního výzkumu v České republice.

Navzdory těmto omezením kvalita podporovaného výzkumu roste, a to i díky robustnímu hodnoticímu procesu, do kterého jsou zapojeny stovky českých a tisíce zahraničních špičkových vědců a vědkyň. Podíl publikací financovaných GA ČR, které se zařadily mezi 10 % nejcitovanějších ve světě, vzrostl z 8,48 % v roce 2019 na 8,93 % v roce 2023 a v průměrné normalizované citovanosti již česká věda podporovaná GA ČR překročila světový průměr. Tyto výsledky dokazují, že kvalitní a přísný hodnoticí proces dokáže udržet a postupně zvyšovat kvalitu i při reálném poklesu zdrojů. Lze přitom předpokládat, že pokud bychom měli možnost financovat větší část vysoce kvalitních projektů, tempo růstu kvality by bylo vyšší.

Významný přínos má mimo ostatních soutěží také vysoce výběrová soutěž EXPRO s nadstandardními podmínkami určená pro excelentní vědce a vědkyně. V rámci první soutěže, ve které bylo ukončeno 36 projektů, bylo například 58 % výsledků publikováno v

prvním kvartilu nejlepších periodik, 6 řešitelů projektů nebo jejich spolupracovníků získalo financování od Evropské výzkumné rady (další granty ERC se očekávají) nebo byly založeny 3 spin-off firmy. Návrh na prodloužení skupiny grantových projektů EXPRO schválený RVVI již byl předložen do mezirezortního připomínkového řízení.

GA ČR přikládá zvyšování kvality výzkumu velkou důležitost. Považujeme proto za nezbytné neustále zlepšovat proces hodnocení a maximálně využívat zkušeností zahraničních agentur. GA ČR se stala signatářem CoARA a postupně implementuje reformu hodnocení vědy, což přispěje ke zlepšování kvality výzkumu jak podporovaného GA ČR, tak i v rámci celé ČR.

Návrh opatření:

- GA ČR bude usilovat o možnost znovu vyhlašovat soutěže, které mají prokazatelný vliv na zlepšování kvality českého výzkumu, včetně SGP EXPRO.
- GA ČR bude usilovat o zajištění dostatečného rozpočtu formou nadpožadavků, pro financování dostatečného počtu vysoce kvalitních projektů.
- Bude pokračovat implementaci reformy hodnocení vědy v rámci iniciativy CoARA, díky níž se GA ČR podílí na zavádění mezinárodních standardů.

2.7. Odstranění nedostatků z předchozích kontrol NKÚ

GA ČR a TA ČR odstranily nedostatky v oblasti transparentnosti poskytování podpory, které jim NKÚ vytkl v rámci minulých kontrol. Naopak nedostatky v oblasti cílené podpory orientovaného základního výzkumu a propojení základního výzkumu s dalšími fázemi inovačního procesu se jim dosud odstranit nepodařilo.

Zjištění v rámci KA č. 16/19 (stav zjištěný v rámci KA č. 24/17)

Chybějící vazba základního výzkumu na další fáze inovačního procesu – spolupráce TA ČR a GA ČR

TA ČR a GA ČR podepsaly memorandum o spolupráci, vytvořily pracovní skupinu GATA, ale realizace konkrétních plánů nezačala. GA ČR navrhla novou skupinu projektů Proof of Concept.

Část podpory základního výzkumu nesměřovala cíleně do strategických oblastí

Stav se nezměnil. Vznikla skupina projektů s pojmenováním „orientovaný základní výzkum“, v jejímž rámci nedošlo k vyhlášení veřejné soutěže. Nastavení této skupiny projektů ovšem neřeší dlouhodobou potřebu cílené orientace základního výzkumu.

Vyjádření

Viz zjištění a odpověď s návrhy opatření na body 2.1. a 2.5.

3. Závěr

Grantová agentura České republiky a Technologická agentura České republiky přijímá závěry Nejvyššího kontrolního úřadu jako důležitý a konstruktivní podnět pro další rozvoj své činnosti. Oceňujeme, že kontrola poukázala nejen na oblasti, kde se daří dosahovat pozitivních výsledků, ale také na témata, která si zaslouží naši zvýšenou pozornost.

Většina opatření byla v posledních letech již zavedena a stala se součástí standardní praxe obou agentur. Tam, kde přetrvávají výzvy, podnikáme konkrétní kroky směřující k jejich řešení – ať už jde o podporu orientovaného základního výzkumu, posilování aplikačního potenciálu projektů či obnovení společné užší spolupráce.

GA ČR a TA ČR bude i nadále usilovat o transparentní, efektivní a mezinárodně konkurenceschopnou podporu projektů, která přispívá nejen k rozvoji poznání a inovací, ale také k širším společenským a hospodářským potřebám České republiky.